

УДК 377(09)“1943/1950”

КОРОЛЬ В. М.

м. Суми

СТАН МЕРЕЖІ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ СИСТЕМИ ТРУДОВИХ РЕЗЕРВІВ У ПЕРІОД ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ (1943–1950 рр.)

Стаття присвячена вивченню особливостей відновлення і розвитку мережі закладів трудових резервів України у відбудовчий період. Автор дослідив зміни у системі управління цією централізованою структурою, охарактеризував типи навчальних установ, проаналізував їх чисельність та географічні аспекти розміщення.

Ключові слова: відбудова, трудові резерви, школи ФЗН, ремісничі училища.

Постановка проблеми. Очевидним є той факт, що система кадрового забезпечення завжди має відповідати характеру розвитку господарства країни. В умовах зростаючої мілітаризації радянської адміністративно-командної економіки напередодні та на початку II Світової війни успішне виконання п'ятирічних планів потребувало якісно нової структури профтехосвіти, яка б централізовано займалася мобілізацією молоді, її професійно-технічною підготовкою, акумулюванням і розподілом нових кваліфікованих робітничих кадрів для стратегічних галузей у межах цілого СРСР. Такою напіввоєнізованою за своєю суттю структурою у жовтні 1940 р. стала система державних трудових резервів (ДТР). Найбільшої ж своєї потужності в Україні вона досягла вже за часів відбудови протягом 1943–1950 рр.

Аналіз джерел. Історія системи трудових резервів досить часто привертала увагу радянських дослідників, які й створили основний масив праць з цієї тематики. Найбільш помітні роботи того періоду належать А. Веселову, Е. Котляру, Г. Терещенку, В. Юрчуку [1; 2; 3; 4]. Не зважаючи на безперечну цінність цих праць, ми маємо констатувати, що в СРСР історики змушені були чітко дотримуватися офіційних ідеологічних настанов і відображати точку зору влади на події минулого.

Можливість позбавитися такої тенденційності з'явилася вже у незалежній Україні, коли науковці почали досліджувати і оцінювати процеси сталінського часу з більш об'єктивних позицій. Трудові резерви відбудовчого періоду вивчаються О. Бомбандьоровою, М. Лободою, Л. Хойнацькою [5; 6; 7].

Втім, маємо констатувати, що ціла низка аспектів історії вказаної структури профтехо-

світи і досі залишається поза полем зору сучасних науковців, оскільки вони здебільшого або зосереджуються виключно на періоді II Світової війни, або на навчальних установах окремих типів та спеціалізацій. Існує потреба у ґрунтовному дослідженні особливостей відновлення і розвитку мережі закладів системи ДТР України під час відбудови економіки у 1943–1950 рр., а також у всебічному аналізі кількісних і якісних показників цієї мережі. Заповнити наявні прогалини у вивченні зазначеної теми і є метою даної роботи.

Виклад основного матеріалу. У період німецької окупації заклади трудових резервів в Україні тимчасово припинили свою діяльність. Частина з них ще під час наближення фронту вдалося вивезти на Урал та до Сибіру. Так, з УРСР було евакуйовано 125 училищ та 131 школа ФЗН (підраховано за [2, с. 23]). Евакуація передбачала вивезення у тил персоналу закладів, учнів, які закінчували навчання вже в тилу, а також частини обладнання, інструментів і матеріалів. Внаслідок бойових дій і цілеспрямованого знищення значну кількість залишених приміщень та обладнання було зруйновано і втрачено.

Відбудова мережі закладів системи ДТР в УРСР почалася після звільнення її від німців. Повернення евакуйованих шкіл та училищ відбувалось по мірі визволення українських областей протягом 1943–1944 рр. Втім, реєвакуацію не можна розглядати як швидкий автоматичний процес, що відбувався відразу після приходу Червоної армії і відновлення радянської влади. Насправді, повернення затримувалося і розтягувалося у часі. Наприклад, всього у 1941 р. з Харківської області були евакуйовані 24 училища і 12 шкіл ФЗН [2, с. 23]. Остаточо Харківщину було визволе-

но з-під окупації у серпні-вересні 1943 р. Але станом на 1 січня 1944 р. вся мережа закладів трудових резервів цієї області нараховувала лише 16 училищ та 9 шкіл ФЗН. До того ж частина цих закладів однозначно ідентифікуються як новостворені. Стосовно реевакуації у документах облуправління ДТР за цей час згадується лише про повернення з Куйбишевської області Панютинського залізничного училища № 2, яке прибуло наприкінці грудня 1943 р. і почало працювати у січні 1944 р. [8, арк. 1–2]. Таким чином, через 4 місяці після визволення реевакуація сюди тільки починалася.

Причини, через які так чи інакше затримувалося перебування закладів трудрезервів у евакуації, були різноманітними: очікування стабілізації військово-стратегічного становища у тих чи інших відвоєнованих регіонах, залученість шкіл ФЗН та училищ до виробничого процесу і необхідність довести навчання учнів до випуску за місцем тимчасового перебування, повільність відновлення виробничих баз, проблеми з розміщенням закладів у зруйнованих містах України, обмежені можливості залізничного транспорту.

У цій ситуації головна увага під час формування мережі закладів системи трудових резервів відводилася відновленню і створенню нових шкіл та училищ, що було тісно пов'язано з відбудовою базових підприємств промисловості і транспорту.

На місцях заклади професійно-технічної освіти відкривалися рішеннями виконавчих комітетів обласних рад та бюро обкомів партії. Вони спиралися на відповідні постанови ДКО, РНК УРСР та ЦК КП(б)У. На організацію необхідних умов для ведення навчання відводилися надзвичайно стислі терміни. На відкриття школи ФЗН зазвичай давали близько 3 тижнів, а ремісничого училища, зважаючи на більш високі вимоги до матеріальної бази та рівня підготовки учнів, – до 5 тижнів.

Так, 6 січня 1944 р. виконком Сумської облради депутатів трудящих спільно з бюро обкому КП(б)У видали постанову № 67 про відкриття по одній школі ФЗН у Сумах та Конотопі. Голови виконкомів міськрад, секретарі міськкомів партії та інші посадові особи у Сумах та Конотопі були поставлені перед жорсткими вимогами. Вже до 10 січня 1944 р. необхідно було знайти будівлі для розміщення

закладів. До 20 січня того ж року – провести необхідний ремонт приміщень, забезпечити їх паливом та освітленням; надати інструменти, матеріали, а також меблі та весь необхідний інвентар для класних приміщень, майстерень, гуртожитків, їдалень; знайти кваліфікованих майстрів виробничого навчання; провести мобілізацію молоді у кількості по 200 осіб для кожної зі шкіл. До 25 січня – повністю укомплектувати штат керуючого персоналу закладів і забезпечити учнівський контингент білизною, обмундируванням та постільними речами. Навчання у цих школах ФЗН мало розпочатися 1 лютого 1944 р. Цього ж дня учні мали почати отримувати харчування [9, арк. 1–1 зв].

Практично всі навчальні заклади трудових резервів створювалися з таким самим гарячковим поспіхом, що диктувався згори і мотивувався потребами обороноздатності країни. Реевакуйовані заклади зіткнулися з тими ж проблемами, що і відновлювані та створювані з нуля школи і училища. Необхідно враховувати, що ці події відбувалися в умовах зруйнованої промисловості та міської інфраструктури, під час жахливої нестачі їжі, палива, матеріалів, інструментів і обладнання, а також досвідчених кваліфікованих кадрів. Тому не дивно, що навчальні заклади хоча й розпочинали свою роботу за графіком, але залишалися необлаштованими і, як наслідок, мали істотні недоліки навчально-виховного процесу та матеріально-побутового забезпечення.

Структура керування системою трудових резервів після завершення Другої світової війни зазнала певних змін. У травні 1946 р. на базі Головного управління трудових резервів та Комітету з обліку і розподілу робочої сили при Раді Міністрів СРСР було утворено Міністерство трудових резервів СРСР. З кінця 1947 р. серед його структурних підрозділів замість Республіканського управління трудових резервів в Україні з'явилося Головне управління залізничних і ремісничих училищ та шкіл ФЗН УРСР. Саме воно тепер керувало обласними управліннями трудових резервів. На Донбасі, де концентрація училищ та шкіл ФЗН була найбільшою, а кількість цих закладів налічувала кілька сотень одиниць, на місцях довелося перейти на дворівневу структуру управління. Тобто навчальні заклади розподілялися

між запровадженими міськими управліннями, а ті, в свою чергу, підпорядковувалися обласним управлінням.

У 1940 р. під час створення системи державних трудових резервів у її складі була передбачена наявність навчальних закладів трьох типів, а саме: шкіл фабрично-заводського навчання, ремісничих та залізничних училищ. Під час війни та повоєнної відбудови кількість видів закладів трудрезервів значно збільшилася, хоча у законодавчих актах, документах, назвах державних органів здебільшого і надалі традиційно продовжували згадуватися лише перші три типи навчальних установ.

Загалом усі навчальні установи системи ДТР поділялися на дві групи: школи і училища. В свою чергу, кожна з двох груп складалася з кількох різновидів закладів.

Школи фабрично-заводського навчання (школи ФЗН) були найбільш поширеним видом закладів трудових резервів. Найбільше в УРСР їх налічувалося на рубежі 1947–1948 р. – понад 700 одиниць [10, арк. 5]. Школи ФЗН давали найнижчий рівень професійно-технічної підготовки і призначалися для навчання робітників масових професій. Спеціалізація кожної школи визначалася профілем підприємства, на базі якого вона відкривалася. Відповідно існували школи ФЗН металістів, вугільників, будівельників тощо. Наповнювалися ці заклади примусово призваною молоддю та добровольцями, що теж отримували статус мобілізованих. За періоду відбудови сюди мобілізувалися хлопці 16–19 років, а також і дівчата 16–18 років [11, с. 372–373]. Зазвичай, школи ФЗН розраховувалися на 6-місячний термін навчання.

У 1949 р. школи ФЗН вугільників були реорганізовані у *гірничопромислові школи* (ГПШ), що готували юнаків за шахтарськими спеціальностями. Знаходилися ці заклади на Донбасі. Загальна кількість – близько сотні одиниць. Спочатку частково, а потім повністю ГПШ були переведені на 10-місячну програму навчання, що дозволило покращити кваліфікацію випускників [1, с. 369].

Школи мореплавного навчання (ШМН) – окремий вид закладів у системі трудових резервів, що готував членів корабельних екіпажів. В Україні перша ШМН створена на початку листопада 1943 р. у Маріуполі [12, арк. 1]. Кількість цих закладів в Україні у відбудов-

чий період становила близько десятка одиниць. Термін навчання в них – 1 рік (6 місяців теоретичного навчання і стільки ж – практичних занять на судах) [2, с. 37].

На відміну від шкіл училища системи трудових резервів готували висококваліфікованих робітників технічно складних професій та відрізнялися високим рівнем теоретичного та виробничого навчання. *Ремісничі училища* (РУ) – основний тип цих закладів. У відбудовчий період їхня кількість весь час поступово збільшувалася. Якщо на початку 1945 р. в УРСР налічувалося 144 РУ [13, арк. 2 зв.], то у 1950 р. – вже 176 [14, арк. 1]. Як і у випадку з школами ФЗН, спеціалізація кожного РУ залежала від базового підприємства. У 1940 р. призову до ремісничих училищ підлягала молодь лише чоловічої статі віком 14–15 років. Під час відбудови законодавчо було закріплено мобілізацію до РУ як хлопців віком 14–17 років, так і дівчат у віці 15–16 років [11, с. 372–373]. Зазвичай, більшість учнів цих закладів залучалися шляхом добровільного набору і здебільшого належали до міської молоді. Рівень освіти (кількість закінчених класів середньої школи) мобілізованих до ремісничих училищ, як правило, був вищий, ніж у призваних до шкіл ФЗН чи ГПШ. Термін навчання в РУ – 2 роки.

Залізничні училища (ЗУ) готували робітничі кадри для залізничного транспорту. Чисельність закладів протягом досліджуваного періоду зростає з 26 одиниць (наприкінці 1944 р.) [13, арк. 2 зв.] до 40 (наприкінці 1950 р.) [14, арк. 1]. Термін навчання, вимоги до учнівського контингенту і шляхи його залучення аналогічні з ремісничими училищами.

Гірничопромислові училища (ГірПУ) створені одночасно з ГПШ у 1949 р. Готували висококваліфікованих робітників складних шахтарських спеціальностей. Формувалися шляхом реорганізації РУ та шкіл ФЗН вугільної спеціалізації. Загальна кількість цих навчальних закладів у 1949–1950 рр. – понад 20 [15, арк. 1]. Як і ГПШ, знаходилися на Донбасі. Характеристики учнівського контингенту ГірПУ загалом не відрізнялися від РУ. Термін навчання – 2 роки.

Художні ремісничі училища головним чином готували спеціалістів з декоративного оздоблення архітектурних об'єктів. В УРСР почали створюватися у 1945 р. Повноцінно

працювали з 1946 р. По одному такому закладу було у підпорядкуванні Київського, Одеського та Чернівецького обласних управлінь трудових резервів [15, арк. 1]. У Сталіно (Донецьку) діяло архітектурно-художнє ремісничє училище (№ 26), що теж належало до даного виду навчальних закладів [16, с. 4]. Учнями цих училищ ставали вступники-добровольці віком 14–17 років, які мали 7-річну шкільну освіту та успішно здали іспит з малювання. Термін навчання – 3 роки.

Спеціальні ремісничі училища (СпецРУ) були запроваджені в Радянському Союзі на території звільнених з-під німецької окупації восени 1943 р. Наприкінці 1940-их рр. їх нараховувалось понад 20 одиниць. Призначалися для навчання та виховання дітей воїнів РСЧА і партизанів, а також сиріт, чиї батьки загинули від рук окупантів. Законом для них встановлювалося покращене матеріальне забезпечення. Приймали на навчання дітей віком 12–13 років. Для хлопців і дівчат створювалися окремі заклади. Термін навчання 4 роки. Особливістю спеціальних ремісничих училищ було надання учням крім робітничої кваліфікації ще й середньої освіти в обсязі школи 7-річки, що не було характерним для РУ чи ЗУ [17, с. 164–166].

Спеціальні сільськогосподарські училища – створений у 1947 р. аналог СпецРУ, що готував працівників для сільського господарства: рільників, овочівників, садівників, механіків МТС [1, с. 367]. Відомо про існування в Україні як мінімум 5 таких закладів (по одному у Волинській, Одеській і Харківській областях, два – у Полтавській області) [18, арк. 7].

Спеціальні гірничотехнічні училища – навчальні заклади для осиротілих дітей шахтарів. Створені у 1949 р. Всього їх існувало два (по одному у Ворошиловградській та Сталінській областях) [15, арк. 1]. Готували висококваліфікованих спеціалістів гірничих спеціальностей. Приймали хлопців віком 12–14 років з початковою освітою. Термін навчання – 7 років, протягом яких вихованці отримували загальну середню освіту і середню спеціальну освіту за програмою гірничих технікумів [1, с. 367].

Урізноманітнення видів навчальних закладів трудрезервів у відбудовчий період спричинено: специфічними потребами різних галузей економіки у робітничих кадрах широкого спектру професій різного рівня кваліфі-

кації; необхідністю диференційованого підходу до залучення молоді різного віку, статі та рівня шкільної освіти; бажання влади афішувати покладену на систему ДТР ролі соціального захисту неповнолітніх сиріт.

На початку 1944 р. у визволених з-під окупації районах України діяли 78 училищ та 83 школи трудових резервів. За рахунок реєвакуації та створення нових закладів чисельність мережі швидко зростала і на 1 січня 1945 р. вже налічувала 175 училищ та 324 школи. У документах РУТР зазначалося, що у порівнянні з початком 1941 р. ремісничих училищ стало більше на 50%, залізничних училищ – на 30%, а шкіл ФЗН – на 62%. Втім, планова кількість учнівського контингенту мережі зросла набагато скромніше і загалом становила близько 144 тис. осіб, тобто лише 111% від довоєнного показника. [13, арк. 2–2 зв]. Фактично ж учнівський контингент мережі був недоукомплектований, реально навчання проходили лише 128 тис. осіб [13, арк. 4 зв].

Бурхливе зростання системи державних трудових резервів тривало до початку 1948 рр. Так, у січні 1948 р. вона налічувала 965 одиниць, в тому числі 731 школу і 234 училища. Причому 318 шкіл ФЗН та 32 училища були організовані протягом 1947 р. Фактична сумарна кількість учнів в цей час становила понад 217 тис. осіб [10, арк. 5–6].

Колосальне розростання мережі було припинено, оскільки для нових закладів не вистачало адміністративних і навчально-виробничих кадрів, гостро стояло питання розміщення закладів та їх матеріально-технічного забезпечення. Часто відсутніми були навіть найелементарніше обладнання та інструменти. До того ж у багатьох випадках темпи і характер розвитку установ трудових резервів та їхніх базових виробничих підприємств не співпадали, що призводило до ускладнень з проходженням практики і працевлаштуванням. Також давалися взнаки проблеми з наповненням закладів і збереженням учнівського контингенту.

З 1948 р. відбувається реорганізація мережі закладів системи трудових резервів, що призвела до її скорочення і перерозподілу матеріальної бази та кваліфікованого персоналу між залишеними закладами. Скорочення мережі відбувалося кількома шляхами: через

ліквідацію, об'єднання закладів і передачу їх до інших відомств.

Ліквідація застосовувалася найчастіше щодо шкіл ФЗН. Закривали ті з них, які не мали придатних для використання приміщень та прийнятних навчально-виробничих умов. Так, якщо у найбільш насиченій закладами трудових резервів Сталінській області на початку 1948 р. діяло 253 школи ФЗН, то на кінець того ж року – 236 [19, арк. 1–2]. А протягом наступного 1949 р. тут були ліквідовані аж 123 школи цього типу [20, арк. 3].

Об'єднання дозволяло укрупнити заклади і готувати дещо меншу кількість учнів, але якісніше і у комфортніших умовах, використовуючи спільні, більш потужні ресурси. Саме так у 1948 р. у Сталінській області було попарно об'єднано 62 школи ФЗН [19, арк. 1]. Навесні 1949 р. на Харківщині практикувалися приєднання шкіл ФЗН до ремісничих училищ за умови, що їхні спеціалізації співпадали [21, арк. 1–3, 5].

Яскравим прикладом скорочення мережі через передачу закладів до інших відомств є ситуація, коли в листопаді 1948 р. постановою Ради Міністрів СРСР усі школи мореплавного навчання були виведені з системи трудових резервів шляхом перепідпорядкування Міністерству морського флоту і перетворені у мореплавні школи [12, арк. 1].

Отже, до 1950 р. чисельність мережі навчальних закладів системи трудових резервів загалом зменшилася приблизно у 1,8 раз порівняно з початком 1948 р. В УРСР залишилася 541 навчальна установа з контингентом близько 105 тис. учнів [4, с. 49].

У 1949 р. ще однією особливістю змін у системі ДТР стали масштабні реорганізації закладів одних типів у інші, а також переведення їх на більш триваліші за часом програми навчання. Так, у Сталінській області цього року 74 школи ФЗН перетворено на гірничопромислові школи, 4 школи ФЗН – на ремісничі училища, 2 ремісничих училища – на спеціальні ремісничі училища, ще одне РУ – на спеціальне гірничотехнічне училище, а 9 шкіл ФЗН будівельної спеціалізації переведено з 6 на 10-місячний термін навчання [20, арк. 3]. Аналогічні перетворення, але меншого масштабу були характерні для більшості областей, оскільки наголос тепер робився не стільки на кількості кадрів, як на їхній високій кваліфі-

кації. Звісно, це потребувало значно ґрунтовнішої теоретичної та практичної підготовки, яку отримати за 6 місяців навчання у школі ФЗН було вкрай складно. В результаті поступово від цього типу закладів відмовляються.

Цікаво розглянути географічні особливості функціонування досліджуваної структури в Україні. Загалом усі області УРСР за станом розвитку системи трудових резервів можна було поділити на три групи (для порівняння беремо кількісні дані піку розвитку мережі на початку 1948 р.):

1. Облaсті з високою концентрацією навчальних закладів: Сталінська, Ворошиловградська, Дніпропетровська. У цих трьох найбільш індустріально розвинених областях було зосереджено 571 заклад (59,2% загальної кількості) [10, арк. 6].

2. Облaсті з середньою концентрацією навчальних закладів: Запорізька, Київська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Сумська, Харківська. Кожна з них налічувала 20–60 зазначених установ.

3. Облaсті з низькою концентрацією навчальних закладів: решта переважно аграрних регіонів УРСР. Оскільки стратегічні галузі промисловості тут були нерозвинені, то і особливої потреби у трудових резервах не спостерігалось. Характерна чисельність мережі навчальних закладів – не більше 20 одиниць у кожній з цих областей. Часом в окремих з них навіть не було власних управлінь трудрезервів, і навчальні заклади підпорядковувалися відповідним органам сусідніх регіонів, що отримували статус міжобласних.

Внаслідок нерівномірного розвитку промисловості і, зрештою, системи професійно-технічної підготовки різних частин УРСР склалася ситуація, коли значна частина мобілізованої до трудових резервів молоді з областей другої групи та більшість призовників третьої спрямовувалась до навчальних закладів (передовсім, шкіл) Донбасу і Кривбасу.

Природно-географічна специфіка економіки окремих регіонів України викликала локальне зосередження закладів трудових резервів певних видів та спеціалізацій у тих чи інших місцевостях. На Донбасі зосереджувалися практично усі школи ФЗН та ремісничі училища вуглевидобувної спеціалізації, а з 1949 р. – гірничопромислові школи, гірничопромислові та спеціальні гірничотехнічні училища; у

південних областях знаходилися школи мореплавного навчання, школи ФЗН і ремісничі училища суднобудівельної справи; на території Бориславсько-Дрогобицького нафтового басейну діяли школи ФЗН нафтовидобувної спеціалізації тощо.

Висновки. Отже, головними особливостями мережі навчальних закладів системи ДТР у відбудовчий період були: тісний зв'язок зі станом стратегічних галузей економіки, поява нових типів навчальних установ, географічна неоднорідність розміщення, переорієнтування з масовості на більш високу якість підготовки молодих робітників наприкінці 1940-их рр. У перспективі необхідно зосередитися на соціальних аспектах діяльності трудових резервів, зокрема всебічно охарактеризувати учнівський контингент і його становище.

Список використаних джерел

1. Веселов А. Н. Профессионально-техническое образование в СССР: Очерки по истории среднего и низшего профессионально-технического образования в СССР / А. Н. Веселов. — М.: Профтехиздат, 1961. — 435 с.
2. Котляр Э. С. Государственные трудовые резервы СССР в годы Великой Отечественной войны / Э. С. Котляр. — М.: Высшая школа, 1975. — 240 с.
3. Терещенко Г. І. Організаторська діяльність Комуністичної партії по підготовці робітничих кадрів на Україні / Г. І. Терещенко. — К., 1974. — 159 с.
4. Юрчук В. И. Коммунистическая партия во главе всенародной борьбы за восстановление и развитие народного хозяйства Советской Украины (1946–1950 гг.) / В. И. Юрчук, И. П. Кожукало. — К.: Политиздат Украины, 1986. — 365 с.
5. Бомбандьорова О. А. Державні трудові резерви на відбудові енергетичних та металургійних підприємств України (1943–1945 рр.) / О. А. Бо-

мбандьорова // Наукові записки: Збірник наукових статей / відп. ред. М. І. Шкіль, укл. П. В. Дмитренко. — К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 1999. — Вип. 35, Ч. 4: Педагогічні та історичні науки. — С. 201–210.

6. Лобода М. Підготовка кваліфікованих робочих кадрів для підприємств важкої промисловості України (1943–1950 рр.) / М. Лобода. // Сторінки воєнної історії України: зб. наук. статей. — Вип. 11. — К.: Інститут історії України НАНУ, 2008. — С. 340–350.
7. Хойнацька Л. М. Підготовка трудових резервів для машинобудівної промисловості України (1943–1950) / Л. М. Хойнацька // Четвертий міжнародний конгрес українців (Одеса, 26–29 серп. 1999 р.): Доповіді та повідомлення. Історія: в 2 ч. — Ч. 2: XX століття. — Одеса—Київ—Львів, 1999. — С. 475–480.
8. Державний архів Харківської області (далі – Держархів Харківської обл.), ф. Р-5667, оп. 1, спр. 8, 48 арк.
9. Державний архів Сумської області, ф. Р-3369, оп. 1, спр. 3, 7 арк.
10. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВО України), ф. 4609, оп. 1, спр. 45, 135 арк.
11. Сборник законов СССР и Указов Президиума Верховного Совета СССР (1938 – июль 1956 гг.). — М.: Государственное издательство юридической литературы, 1956. — 500 с.
12. Державний архів Донецької області (далі – Держархів Донецької обл.), ф. Р-6440, оп. 1, спр. 7, 21 арк.
13. ЦДАВО України, ф. 4609, оп. 1, спр. 9, 65 арк.
14. Там само, спр. 163, 158 арк.
15. Там само, спр. 132, 11 арк.
16. Радянська Донеччина. — 6 серпня 1946 р. — № 155 (175). — С. 4.
17. Решения партии и правительства по хозяйственным вопросам. 1917–1967 гг. Сборник документов за 50 лет: в 5-ти т. — М.: Политиздат, 1968. — (Т. III 1943–1952 гг.). — 751 с.
18. ЦДАВО України, ф. 4609, оп. 1, спр. 92, 43 арк.
19. Держархів Донецької обл., ф. Р-5433, оп. 1д, спр. 4, 82 арк.
20. Там само, спр. 6, 77 арк.
21. Держархів Харківської обл., ф. Р-5667, оп. 1, спр. 118, 14 арк.

КОРОЛЬ В. Н.

г. Сумы

СОСТОЯНИЕ СЕТИ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ СИСТЕМЫ ТРУДОВЫХ РЕЗЕРВОВ В ПЕРИОД ВОССТАНОВЛЕНИЯ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ (1943–1950 ГГ.)

Статья посвящена изучению особенностей возобновления и развития сети заведений трудовых резервов Украины в восстановительный период. Автор исследовал изменения в системе управления этой централизованной структурой, охарактеризовал типы учебных учреждений, проанализировал их численность и географические аспекты размещения.

Ключевые слова: восстановление, трудовые резервы, школы ФЗО, ремесленные училища.

KOROL V. M.

Sумы

CONDITION OF LABOUR RESERVES EDUCATIONAL INSTITUTIONS NETWORK DURING THE ECONOMY RESTORATION OF UKRAINE (1943–1950)

Article deals with studying the renewal and development characteristics of Labour Reserves institutions network in Ukraine during the Restoration period. The author investigated changes in the management of the centralized structure, described the types of educational institutions, and analyzed their numbers and geographical aspects of placement. The research is based on materials from Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine and some Ukrainian regional archives.

Key words: Restoration, Labour Reserves, factory training schools, vocational schools.

Стаття надійшла до редколегії 01.03.2014